

แนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่:

กรณีศึกษาตอปปู่หมื่น

ภาคภูมิ ภักดีภาส และรัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร*

Guideline of Developing Community Capacity for Healthy City:

A Case Study of Doi Phu Meun

Pakphum Pakvipas and Ratthanant Pongwiritthorn*

คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna

*Corresponding author. E-mail address: dr_tok2029@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community Action Research: CAR) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนตอปปู่หมื่นในการเป็นชุมชนน่าอยู่ โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีต่างๆ มาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้แก่ ศักยภาพของชุมชนการมีส่วนร่วมของชุมชน เมืองน่าอยู่ และการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ 1) การมองเป้าหมายร่วมกัน 2) การสร้างโครงสร้างและกลไกพื้นฐานเพื่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ 3) การกำหนดแผนโครงการร่วมกัน การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตและบันทึกการดำเนินงานของชุมชน และสัมภาษณ์สมาชิกที่เข้าร่วมในกิจกรรม จากกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนได้ส่วนเสียของชุมชน จำนวน 50 ราย ได้แก่ ผู้นำชุมชน หัวหน้า และรองหัวหน้ากลุ่มอาชีพต่างๆ รวมถึงสมาชิกที่มีความสนใจในการเข้าร่วมโครงการ ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินการพัฒนาศักยภาพชุมชนตอปปู่หมื่นให้เป็นชุมชนน่าอยู่ โดยสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการผ่านการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ 1) การมองเป้าหมายร่วมกัน โดยการจัดประชุมชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน มีวิสัยทัศน์ และเป้าหมายที่ตรงกัน คือ พัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนน่าอยู่ และจัดกิจกรรมการสร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน โดยผ่านกิจกรรมการประยุกต์ใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม 2) การสร้างโครงสร้างและกลไกพื้นฐานเพื่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยการเดินสำรวจเพื่อเก็บข้อมูล และจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อค้นหาหลักพื้นฐานในการพัฒนาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ 3) การทำโครงการร่วมกัน โดยจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนตอปปู่หมื่นให้เป็นชุมชนน่าอยู่ และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเกิดผลดีต่อชุมชน คือ การเกิดแนวคิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกิดกระบวนการคิด การทำงานอย่างเป็นระบบ มีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน เกิดการยอมรับสภาพปัญหาในชุมชนและร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว เกิดการเรียนรู้ในการวางแผนพัฒนาโครงการ การเขียนโครงการเพื่อของบประมาณหรือขอความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกต่างๆ และเกิดประสบการณ์ที่สามารถนำไปพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ต่อไปได้ ทำให้เกิดโครงการพัฒนาชุมชนตอปปู่หมื่นจากการบูรณาการ และการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่ คือ กินดี อยู่ดี มีคุณธรรม ตามหลักปรัชญาพอเพียง โดยมีโครงการที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ได้แก่ 1) โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชา 2) โครงการจัดทำน้ายาอเนกประสงค์ 4) โครงการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5) โครงการบูรณะวัดและโบสถ์ 6) โครงการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมชนเผ่า

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา ศักยภาพชุมชน ชุมชนน่าอยู่ การพัฒนาชุมชน

Abstract

This research is an Action Research to create a Community of Practice (Community Action Research: CAR). The objective of the research is to develop the potential of Doi Pu Muen community to be a livable community based on the concepts and theories to create the framework of the research which are the potential of the communities, community's participation, livable community, and Participatory Rural Appraisal (PRA). Three steps of the process are 1) to set up the Common Goal 2) to create the structures and mechanisms for the development of the Community of Practice 3) to set up the Common Action Plan. Data collected by

observing and recoding the operation of the community. As well as interviews with participating members and community stakeholders total 50 samples, including community leaders, chiefs and deputy chiefs of various professions and members who are willing to participate in the project. The results of the research showed that the operation of the potential development of communities for livable communities of Doi Pu Muen by created Community of Practice which gives the opportunities for the community to be able to participate in all three operation processes which are 1) to set up the Common Goal by created the villagers meeting to have the same understanding, same vision and same goal which is to develop the community to be livable communities and provide activities to create the same vision and Common Goal by the activities that apply from the Participatory Rural Appraisal. 2) To create the structures and mechanisms for the development of the Community of Practice by walked-through survey and workshop in order to find the fundamental mechanisms for the Community of Practice. 3) To set up the Common Action Plan by created the action plans to develop the potential development of Doi Pu Muen community to be livable communities and should also provide the processes of monitoring and evaluation between the researchers and community members. These processes are benefiting the community as it creates the concept of community participation, all parties involved in the thinking process, create the systematic working process, be able to work systematically way, be able to analyze the problems and needs of the community, acknowledge the problems of the community and work together to solve and find the solution of the problems as well as learn to plan the project development. The community leaders should be able to write the budget proposal or assistance from outside organizations and get the experiences that can be used to develop the community in the other aspects as well as creates Doi Pu Muen community development project from integration and involvement of the community members to create livable communities, which are well-being and live happily according to the philosophy of sufficiency economy. The project will contribute to the community development include 1) New tea product development project, 2) All-purpose cleaner making project, 3) Village development project under the philosophy of sufficiency economy, 4) Temple and church renovation project, 5) Tribal cultural regeneration project.

Keyword: Guideline of Development, Potential of Community, Livable Communities, Developing Community

บทนำ

สิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัยและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนา ซึ่งประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกที่จะต้องศึกษาและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนองค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) เป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสุขภาพและส่งเสริมสุขภาพอนามัย ของประชาคมโลก ในปี พ.ศ.2520 องค์การอนามัยโลกได้กำหนดเป้าหมาย “สุขภาพดีถ้วนหน้า ปี พ.ศ.2543” (Health for All by the Year 2000) ซึ่งเป้าหมายนี้ นอกจากจะมุ่งดำเนินการพัฒนาสุขภาพอนามัยแล้ว ยังขยายไปถึงการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างเศรษฐกิจและสังคมในถิ่นที่อยู่อาศัยด้วย ต่อมาในปี พ.ศ.2529 ได้มีการประกาศกฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter) ว่าด้วยยุทธศาสตร์การสร้างเสริมสุขภาพ แนวใหม่ซึ่งเป็นกระบวนการการส่งเสริมให้ประชาคมโลกเพิ่มสมรรถนะในการควบคุมและพัฒนาสุขภาพ

ของตนเอง โดยได้กำหนดให้เมืองน่าอยู่ (Healthy Cities) เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญของการสร้างเสริมสุขภาพ (World Health Organization, 1986) และในปัจจุบันได้มีแรงจูงใจและดำเนินการ “บ้านน่าอยู่ เมืองน่าอยู่ สุขภาพดี ชีวีสดใส” (Healthy Cities for Better Life) ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะทำให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขภาพสังคม รวมทั้งพร้อมที่จะร่วมกันสร้างสรรค์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต ในประเทศไทยก่อนที่จะมีการนำแนวคิดโครงการเมืองน่าอยู่ขององค์การอนามัยโลก เข้ามาดำเนินการ ได้นำเป้าหมายสุขภาพดีถ้วนหน้า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 จนถึงปัจจุบัน โดยกระทรวงมหาดไทยได้นำแนวคิดข้างต้นมาประยุกต์ใช้ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5-10 โดยมีรูปแบบและกลไกการดำเนินงานการสาธารณสุขมูลฐานได้พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องมาจนถึง

ปัจจุบัน ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร
สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และการพัฒนาหมู่บ้าน
การดำเนินเมื่องน่ายุ่ ชุมชนน่ายุ่มีอย่างต่อนื่อง
โดยกำหนดแนวทางให้ผู้บริหารองค์กรท้องถิ่นสร้าง
เครือข่ายการพัฒนาาร่วมกับชุมชน ภายในท้องถิ่นนั้น
ซึ่งผลการดำเนินงานนั้นเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์
การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบท และเมื่องน่ายุ่
อย่างย้งยืนว่า ให้มีการพัฒนาเมื่องน่ายุ่ ชุมชนน่ายุ่
ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม
ให้กระจายครอบคลุมทั่วประเทศ ยึดพื้นที่และมุ่งให้เกิด
การบูรณาการเป็นสำคัญ (ศักย์ศรี มงคลอิทธิเวช,
2552, น. 26-53) และทำให้เกิดความย้งยืนของชุมชน
ตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บริบทชุมชนดอยปู่หมื่น อยู่ในพื้นที่ดูแลของกอง
กำกับการตำรวจตระเวนชายแดน เขต 5 ค่ายดาราวิศรี
อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2513 ได้รับ
พระมหากรุณาธิคุณโดยได้รับพระราชทานเงินทุนจาก
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นทุนจัดตั้งร้านค้าชาวเขา
ในพระบรมราชานุเคราะห์ขึ้นที่บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 4
ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็น
ศูนย์กลางในการรับซื้อและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชาวเขา
และเป็นศูนย์ประสานงานกับหน่วยงานราชการ
ที่จะพัฒนาและส่งเสริมอาชีพการเกษตรที่ถูกต้อง
เพื่อทดแทนการตัดไม้ทำไร่เลื่อนลอย การปลูกฝิ่น
รวมถึงการป้องกันการค้าโยกย้ายถิ่นฐานของชาวเขา
เพื่อความมั่นคงตามบริเวณชายแดน อำเภอฝาง และ
อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดระยะเวลา 30 ปี
มีการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ไร้ชาสวนผสมแบบย้งยืน
ดอยปู่หมื่น เป็นโครงการภายใต้การดูแลของร้านค้าฯ
ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านความรู้และวิชาการ
จากหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในการ
ที่จะพัฒนาและส่งเสริมอาชีพการเกษตรที่ถูกต้องและ
ย้งยืน รวมถึงต้องการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
และพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนการใช้พลังงานธรรมชาติ
ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ โดยชาวชุมชนถือว่า แหล่งน้ำ
ที่มีอยู่จะเป็นหัวใจของการพัฒนาและเป็นศูนย์กลาง
ในการพัฒนาในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมต่อนื่อง
ทางการเกษตรและการเปลี่ยนพลังงานน้ำเป็นพลังงานกล

และพลังงานไฟฟ้าทดแทน จุดแข็งของชุมชนดอยปู่หมื่น
คือ ความรักสามัคคี การร่วมมือของชาวชุมชนในการ
จัดการบริหารชุมชนด้วยชาวชุมชน เพื่อทำให้เกิดการ
พัฒนาชุมชนอย่างย้งยืน เนื่องจากการที่ชุมชนไม่มีโฉนด
ที่ดินและต้องอยู่ในพื้นที่เขตป่าสงวนชั้นหนึ่ง (ต้นน้ำ)
ชาวชุมชนต้องดำเนินการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ ศักยภาพ
ของชาวชุมชนให้มีความพร้อมด้านต่างๆ ในการประกอบ
อาชีพเลี้ยงดูครอบครัว แต่ในปัจจุบันปัญหาคักยภาพ
พื้นที่ทำให้เกิดการแย่งแย่งแข่งขันกันของคนนอกพื้นที่
ที่จะเข้ามาซื้อที่ดินครอบครองเพื่อทำการปลูกไร่ส้ม
ทำให้ชาวชุมชนบางกลุ่มได้แบ่งขายที่ดิน ทำให้เกิดปัญหา
ต่างๆ ตามมาในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการเอาเปรียบ
การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่
ของชาวชุมชนที่จะอนุรักษ์ป่าไม้และวิถีชีวิต ประเพณี
วัฒนธรรมเผ่าชาติพันธุ์ม้งดำ ดังนั้นผู้นำท้องถิ่น
ได้มีการรวมตัวกันสร้างโครงการการพัฒนา คักยภาพ
ชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่ายุ่ เพื่อให้ชุมชนได้มีความรัก
สามัคคี และยึดมั่นในคำสัญญาที่ได้ให้กับในหลวง
ที่จะสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและรักษาพื้นที่
ป่าชั้นหนึ่ง ให้เกิดความย้งยืนบนรากฐานของหลักปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง (โครงการในพระราชดำริดอยปู่หมื่น,
2556)

จากบริบทข้างต้นทางคณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นศักยภาพ
ในการจัดกระบวนการเสริมสร้างพัฒนา คักยภาพชุมชน
โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนา คักยภาพชุมชน
การเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา คักยภาพชุมชน
การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนา คักยภาพชุมชน
หรือ Community Action Research (CAR) เป็นความ
พยายามหนึ่งที่ต้องการพัฒนาสุขภาพทางสังคมและ
สิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการของการสร้างความรู้
เป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือ
เชื่อมประสานส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ
พัฒนาให้มาเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
(Collaborative Knowledge Creation) โดยผ่านกิจกรรม
หลัก 3 ประการ คือ การวิจัย (Research) การพัฒนา
คักยภาพ (Capacity Building) และการปฏิบัติจริง
(Practice) ซึ่งแบบแผนของกิจกรรมดังกล่าว
เป็นกระบวนการดำเนินงานแบบใหม่ที่สอดคล้องกับ

บริบทของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังสนับสนุนให้บุคคล กลุ่มบุคคลไม่ว่าจะในระดับปัจเจก ทีมงานองค์กร หรือสังคมพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ที่สามารถปรับตัวและพัฒนาได้อย่างมั่นคงภายใต้ความแปรผันของสังคมในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อทราบถึงแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยปทุมเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยมุ่งศึกษาองค์ประกอบของการปฏิบัติการเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community Action Research: CAR) เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เป็นชุมชนน่าอยู่ ดังนี้

1) ศึกษาบริบทของชุมชนที่เอื้อให้ชุมชนเข้มแข็งและมีศักยภาพ โดยใช้การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เข้าใจและได้ข้อมูลที่เป็นภาพรวมของชุมชนทั้งหมดตามลักษณะ ได้แก่ 1.1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน 1.2) ลักษณะทางกายภาพ 1.3) ลักษณะทางสังคม และ 1.4) ทุนที่มีในชุมชนด้านต่าง ๆ ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพด้านเศรษฐกิจด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการบริหารจัดการ

2) พัฒนาศักยภาพของชุมชนชุมชนโดยปทุมเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการ ได้แก่ 2.1 การมองเป้าหมายร่วมกัน (Guiding Ideas) เพื่อเป็นการสร้างความชัดเจนในประเด็นเกี่ยวกับหลักการ เป้าหมาย และแนวทางในการทำงาน เพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เช่น 1) จัดประชุมชาวบ้าน 2) กิจกรรมการสร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วม โดยผ่านกิจกรรมการประยุกต์ใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal: PRA)

2.2) การสร้างโครงสร้าง/กลไกพื้นฐานเพื่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Intra-Organizational Learning Infrastructure) เช่น 2.2.1) กิจกรรมการเดินทางสำรวจ 2.2.2) กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อค้นหากลไกพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ 2.3) การทำโครงการร่วมกัน (Collaborative Projects) เช่น 2.3.1) การจัดทำแผนแม่บท/แผนปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนโดยปทุมเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่ 2.3.2) ติดตามประเมินผลการดำเนินงานร่วมกันระหว่างทีมผู้วิจัยและตัวแทนภาคประชาชน

จากขอบเขตของงานวิจัย สรุปแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัยได้ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน หมายถึง หมู่คน กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน จากการให้ความหมายของชุมชนของนักวิชาการทั้งหลาย สามารถสรุปความหมายของชุมชนโดยทั่วไปว่า หมายถึง กลุ่มคนที่มารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่งซึ่งมีการติดต่อกันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ความสำเร็จของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้อยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันทุกฝ่าย โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่น หากมีความรู้ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต และเมื่อเห็นว่า ทรัพยากรเหล่านั้นถูกทำลาย ชุมชนย่อมหวงแหนและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ อันจะนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจกันในการป้องกันทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืน (ศักดิ์ศรี มงคลอิทธิเวช, 2552, น. 26-53)

3. แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเองและการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรในชุมชนกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งมีความสามัคคีเอื้ออาทรอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และดำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณี

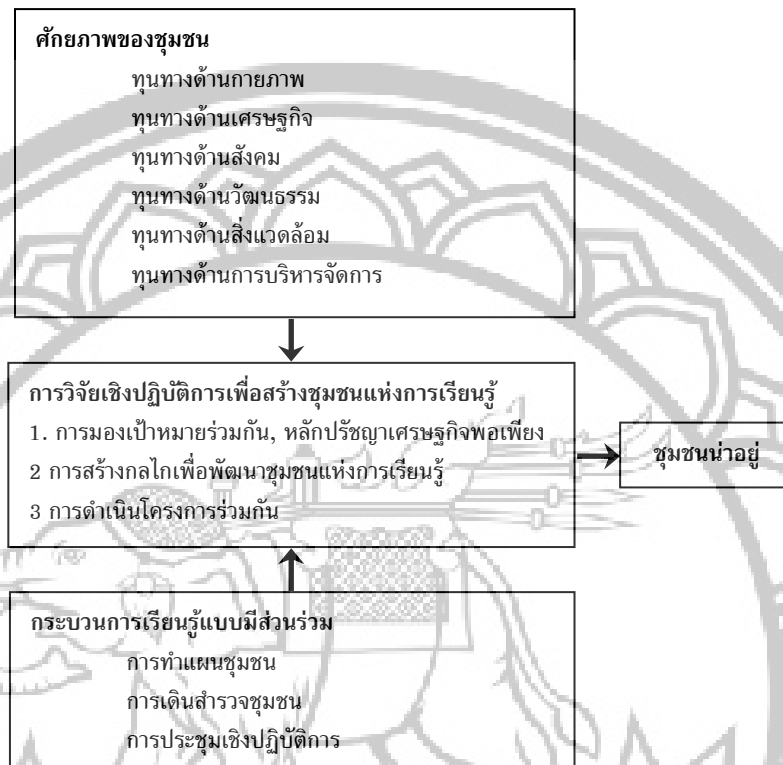
วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน หรือท้องถิ่น หรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยได้อย่างต่อเนื่อง (สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ, 2553, น. 12-24)

4. แนวคิดชุมชนน่าอยู่ หมายถึง ชุมชนที่อยู่อาศัยทั้งในเขตเมือง และชนบทที่มีสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดี มีสังคมที่เอื้ออาทร มีชุมชนเข้มแข็ง มีความสะดวกสบายปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีระบบเศรษฐกิจดี มั่นคง มีวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ เป็นเอกลักษณ์ของเมืองและชุมชน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านมีสุขภาพดีและเข้าถึงระบบบริการสุขภาพ การมีงานทำ มีรายได้ มีเศรษฐกิจแบบพอเพียง มีผู้นำที่มีความสามารถ วางตัวเป็นกลาง และมีการจัดการที่โปร่งใส (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ, 2543) สำหรับลักษณะของชุมชนน่าอยู่ ประกอบ 6 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านกายภาพ ได้แก่ 1.1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และที่อยู่อาศัยมีคุณภาพ สะอาด และปลอดภัย 1.2) มีผังเมืองและโครงสร้างที่มีการแบ่งประเภทการใช้ที่ดิน และจัดสถานที่สาธารณะของเมืองหรือชุมชน 2) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ 2.1) เศรษฐกิจของเมืองหลากหลาย มีชีวิตชีวาและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เสมอ 2.2) มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และพัฒนากลุ่มอาชีพให้พึ่งตนเองได้ 3) ด้านสังคม ได้แก่ 3.1) ชุมชนมีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูล มีความเอื้ออาทรไม่เอารัดเอาเปรียบ และมีระเบียบวินัย 3.2) ชุมชนมีส่วนร่วม และควบคุมการตัดสินใจทั้งหลายที่มีผลต่อชีวิตสุขภาพและความเป็นอยู่ของชุมชน 3.3) มีความปลอดภัยในทรัพย์สิน ไม่มียาเสพติด 3.4) มีบริการสาธารณสุข และการดูแลผู้ป่วยที่เหมาะสมและสามารถเข้าถึงบริการได้ทุกคน 3.5) ประชาชนมีสุขภาพดี เจ็บป่วยน้อย 3.6) มีการศึกษาที่ดี และมีงานทำ 4) ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ 4.1) ส่งเสริมการเชื่อมโยงกับอดีต มรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย 4.2) มีการพัฒนารูปแบบให้เป็นไปอย่างสอดคล้องและเสริมเอกลักษณ์ของเมืองหรือชุมชน 4.3) มีความรู้ลึกถึงความเป็นชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายและรักษาให้คงไว้ 5) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ 5.1) มีสิ่งแวดล้อมที่มีความสะอาดสวยงาม และปราศจากมลพิษ 5.2) มีความจำเป็น

พื้นฐานต่างๆ อย่างพอเพียงกับความต้องการของทุกคน 5.3) มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และ 6) ด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ 6.1) สามารถเข้าถึงแหล่งประสบการณ์ และทรัพยากรต่างๆ ด้วยโอกาสที่จากการปฏิสัมพันธ์ และการสื่อสารอันหลากหลายรูปแบบ 6.2) ทุกภาคในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อชุมชน 6.3) การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ และถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

5. แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ CAR เป็นการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนการเรียนรู้ร่วมกัน (Cross-Organizational Learning Community) โดยแนวคิดใหม่นี้ อาศัยฐานแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบดั้งเดิม หากได้พัฒนาเอกลักษณ์ของตนเอง และสร้างกรอบแนวคิดในการดำเนินการกณกรณ์ ชูเชิด (2547, น. 8-42) ได้กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวทางของ CAR มีแนวทางในการดำเนินการคล้ายคลึงกับการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเดิม ดังนี้ 1) เป็นการดำเนินการวิจัยที่มุ่งแสวงหาองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไปในการดำเนินชีวิตประจำวัน (Practical Knowledge) 2) ยึดมั่นในหลักการ “ทำไปเรียนไป” (Knowing-in-Action) แต่ด้วยเป้าหมายของ CAR คือ การพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ (Learning Regions) การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ CAR จึงเพิ่มจุดเน้น คือ 2.1) ให้การสนับสนุน ผลักดันให้เกิดสัมพันธภาพและการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชุมชนนักปฏิบัติ (Practitioner) นักวิจัย (Researchers) และตัวแทนจากภาครัฐหรือองค์กรเอกชน ในฐานะผู้ให้การสนับสนุน และให้คำปรึกษา (Consultants) 2.2) สร้างบรรยากาศในชุมชนให้เอื้อต่อการใช้ความรู้คิดพิจารณาด้วยปัญญาตนเองอย่างไตร่ตรอง (Reflection) และเรียนรู้ระหว่างกันของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง และ 3) ก่อตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนต่างๆ เพื่อให้มาช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน และการคงศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของตน

สรุปจากขอบเขตการวิจัยนำมาประยุกต์ใช้กับ **ดังรูปที่ 1**
งานวิจัย ซึ่งสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกในชุมชน ดอยปู่หมื่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ใหญ่บ้าน ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการเลือกกลุ่มตัวอย่างวิธีเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability Sampling) สุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มโดยใช้ความสะดวก (Convenience Sampling) และวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 50 ราย จากกลุ่มชาวชุมชนดอยปู่หมื่น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ผู้นำชุมชน หัวหน้า และรองหัวหน้ากลุ่มอาชีพ สมาชิกที่สมัครใจร่วมโครงการ ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยประยุกต์ เพื่อใช้กระบวนการ

เชิงปฏิบัติการ โดยกำหนดการทำงานร่วมกัน 2 ฝ่าย คือ ผู้วิจัย (Researcher) และชาวชุมชน / ผู้นำชุมชน (Practitioner) ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้า และรองหัวหน้ากลุ่มอาชีพ สมาชิกที่สมัครใจร่วมโครงการ เพื่อพัฒนาให้ชุมชนชุมชนดอยปู่หมื่นไปสู่การเป็นชุมชนน่ายุใน 6 มิติ คือ ด้านกายภาพของชุมชนด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านบริหารจัดการ ซึ่งมีกระบวนการพัฒนา 3 ด้าน ดังนี้

- 1) การมองเป้าหมายร่วมกัน โดยการจัดประชุมชาวบ้าน และจัดกิจกรรมการสร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน
- 2) การสร้างโครงสร้าง/กลไกพื้นฐานเพื่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยกิจกรรมเดินสำรวจ และกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อค้นหากลไกพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้
- 3) การทำ

โครงการร่วมกัน โดยการทำแผนชุมชน และการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานร่วมกันระหว่างทีมผู้วิจัย ในกระบวนการทั้งหมดตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงการประเมินผล โครงการ

3. เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยเป็นการวิจัยประยุกต์ โดยมีการใช้ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้เตรียมไว้ล่วงหน้าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละกิจกรรมแล้ว ผู้วิจัย จะนำมาบันทึกข้อมูลในสมุดบันทึกของตนเอง เพื่อเปรียบเทียบ และตรวจสอบความถูกต้อง จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ประวัติความเป็นมาของ หมู่บ้าน ชนบทธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และการดำเนินชีวิตในอดีต รวมถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุม การสนทนากลุ่ม และการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยการบันทึกข้อมูลนั้น ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถตรวจสอบ ความครบถ้วนของข้อมูล และสามารถจะเพิ่มเติมข้อมูล ของหมู่บ้านในส่วนที่ขาดหายไปได้ตลอดเวลา 2) เครื่อง บันทึกเสียง ใช้ขณะบันทึกขณะสนทนากลุ่ม หรือการ สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะขออนุญาตจากกลุ่มก่อน ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลสามารถตรวจสอบกับ ที่ได้นับที่กและข้อมูลซึ่งตกหล่นที่ไม่สามารถจดบันทึก ขณะนั้นได้ 3) กล้องถ่ายรูป โดยบันทึกภาพปรากฏการณ์ ต่าง ๆ ในชุมชนทั้งบุคคลและสถานที่ตลอดจนระหว่าง การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบรายงาน การวิจัย 4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งการตรวจสอบคุณภาพ จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยได้ดัชนีความ สอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ (Index Item Objective Congruence: IOC) เท่ากับ 0.83 แสดง ให้เห็นว่า ข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์มีความสอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการแยกแยะให้เป็น หมวดหมู่และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยใช้

เทคนิคเดลฟายตามกรอบแนวคิดที่ตั้งไว้ในลักษณะ บูรณาการ ในประเด็นเนื้อหา ดังนี้ 1. วิเคราะห์บริบท ทางกายภาพของชุมชน 2. วิเคราะห์ปรากฏการณ์ชุมชน ที่เกิดจากพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญา 3. วิเคราะห์ปัจจัย/เงื่อนไขปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงของชุมชน และปัจจัย/เงื่อนไขที่จะเพิ่ม ตักยภาพการเรียนรู้ของชุมชนและเพื่อสร้างโครงการ เพื่อนำไปประยุกต์ปฏิบัติได้ โดยรวบรวมข้อมูลด้วย เทคนิคเดลฟาย ในการแยกแยะข้อมูลเพื่อให้บรรลุ ผลการวิจัย

ผลการวิจัย

บริบทของชุมชนดอยปู่หมื่นเป็นชุมชนขนาดเล็ก การตั้งถิ่นฐานตามแบบโบราณ คือ มีลักษณะเป็น เครื่องูญาดั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ ๆ กันเป็นหย่อม ๆ มี 2 หมู่บ้าน ได้แก่ ดอยปู่หมื่นใน และดอยปู่หมื่นนอก โดยมีการนับถือศาสนาพุทธและคริสต์ มีทุนทางสังคม ค่อนข้างมากตั้งแต่ทุนทางกายภาพที่มีการปลูกสร้างบ้าน เรียงรายตามเนินเขา ทำให้อากาศปลอดโปร่ง มีสภาพแวดล้อมที่ดี ไม่แออัด แบ่งเป็นกลุ่ม มีความ สัมพันธ์ใกล้ชิดกันในระบบเครือญาติ ซึ่งคอยให้ความ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดเวลาในทุกเรื่อง ทั้งเรื่องความปลอดภัยของทรัพย์สิน ซึ่งเป็นการ อยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล มีความเอื้ออาทรไม่เอารัดเอาเปรียบกัน มีความปลอดภัย ในทรัพย์สิน ไม่มีอาชญากรรม สุขภาพและความเป็นอยู่ ของชุมชนทุกคนจะมีส่วนร่วม และควบคุมการตัดสินใจ การทำงานประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทำเกี่ยวกับชา และการท่องเที่ยวชุมชน ถ้ามีการเจ็บป่วยต่าง ๆ การติดต่อสื่อสารเป็นไปโดยสะดวก คือ ผ่านทางผู้ใหญ่ และผู้นำกลุ่มหมู่บ้าน และมีการประกาศเสียงตามสาย ทุนทางเศรษฐกิจที่มีทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่ามากมาย ทำให้สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้ไม่ลำบาก การทำงาน ก็มีการรวมกลุ่มกันตามธรรมชาติ ตามวิถีชีวิตที่ถ่ายทอด สืบต่อกันมาของชนเผ่าม้งดำ มีการช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน เช่น การใช้สินค้าแลกเปลี่ยนกันแทนเงิน มีการ รวมกันอย่างเข้มแข็งทั้งกลุ่มเฉพาะกิจและกลุ่มที่ทำงาน

อย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มศาสนาคริสต์ กลุ่มศาสนาพุทธ กลุ่ม อพพร. กลุ่มไฟฟ้าทดแทนพลังงาน กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นต้น ที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชนเป็นไปอย่างเรียบร้อย และเป็นพลังสำคัญที่ผลักดันให้การพัฒนาชุมชนและการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม วัฒนธรรมต่างๆ สามารถดำเนินสืบต่อไปได้ นอกจากนี้ชุมชนยังมีผู้นำที่ดี มีความเสียสละ มีเมตตาและมีคุณธรรม ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีวัฒนธรรมชุมชนในการอยู่ร่วมกัน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น มีการดักเตือน มีการเก็บเงิน ถ้าหากขาดการประชุมหรือไม่สามารถร่วมงานพัฒนาหมู่บ้านได้ เป็นต้น

การดำเนินการพัฒนาศักยภาพดอยปู่หมื่น เป็นชุมชนน่ายุ่ แบ่งผลการวิจัยออก 2 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการมองเป้าหมายร่วมกัน เป็นการสร้างความชัดเจนหลักการ เป้าหมายและแนวทางในการทำงาน เพื่อชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยชุมชน นักปฏิบัติ ซึ่งได้ผลการวิจัยแบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดประชุมชาวบ้าน มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 50 คน เป็นตัวแทนของแต่ละครัวเรือนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ และมีความร่วมมือของชาวชุมชนที่จะทำให้เกิดความสุขแก่ชุมชน เพื่อให้เข้าถึงหลักการ เหตุผล และแนวทางในการดำเนินงานเป็นอย่างดี ทุกคนให้ความสนใจ ชักถาม และยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย มีการจัดตั้งคณะทำงานขึ้น ประกอบด้วยผู้วิจัย ที่ปรึกษาโครงการ 3 คน และคณะกรรมการชุมชนดอยปู่หมื่น จำนวน 9 คน 2) กิจกรรมสร้างวิสัยทัศน์ และเป้าหมายร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่เปิดให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ มีการพูดคุย ถกเถียงกัน เพื่อรวบรวมแนวคิด ความเข้าใจและสร้างเป้าหมายแนวทางการพัฒนาให้ไปในทิศทางเดียวกัน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ทุกคนแสดงความคิดเห็นโดยเสรี ผลการระดมความคิดเห็นสรุปได้ว่า วิสัยทัศน์ของชุมชนน่ายุ่ คือ กินดี อยู่ดี มีคุณธรรม ตามหลักปรัชญาพอเพียง โดย “กินดี” คือ การที่ชาวบ้านทุกคนมีอาหารการกินที่ดี มีรายได้

เพียงพอกับค่าใช้จ่าย “อยู่ดี” คือ มีบ้านเป็นของตัวเอง ที่มั่นคงป้องกันแดดฝนได้ มีที่ดินเป็นของตัวเอง สงบปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย ไม่มีลักเล็กขโมยน้อย และมีสิ่งแวดล้อมที่ดี อากาศปลอดโปร่งสบาย ไม่มีขยะ “มีคุณธรรม” คือ ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนไม่ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เข้าวัดและโบสถ์ มีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาและคริสต์ “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” คือ ชาวชุมชนมีความรู้ ความพอประมาณ มีเหตุมีผล ความสมดุลการพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง 3) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน ที่ประชุมได้อภิปรายร่วมกันและแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่ว่า ปัจจุบันดอยปู่หมื่นเป็นอย่างไร มีการเติบโตพัฒนามาอย่างไร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่เอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนา ในการจะนำชุมชนไปสู่การเป็นชุมชนน่ายุ่ตามเป้าหมายที่วางไว้ได้บ้าง และ 4) กระบวนการค้นหาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาประชุมได้ใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (PRA) โดยสามารถสรุปปัญหาของชุมชนได้ทั้ง 12 ปัญหา ได้แก่ 1. ชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายได้น้อยไม่เพียงพอค่าใช้จ่ายภายในบ้าน ทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้น 2. ต้นทุนการเกษตรมีราคาแพง แต่ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาต่ำ 3. น้ำที่ใช้สำหรับการเกษตรในฤดูแล้งไม่เพียงพอ 4. ไม่มีลานตากผลผลิตทางการเกษตรที่เพียงพอ 5. หมู่บ้านไม่มีอาคารเอนกประสงค์เพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน 6. ปัญหาที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ถูกต้อง 7. ไม่มีสนามเด็กเล่น ไม่มีลานกีฬาสำหรับวัยรุ่น 8. ในหมู่บ้านไม่มีที่ทิ้งขยะ 9. สถานีนามัยอยู่ไกล ชาวบ้านเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังมากขึ้น 10. ถนนบางเส้นในหมู่บ้านยังไม่ได้เป็นหลุมเป็นบ่อ 11. ประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างของชุมชนเลือนหายไปเนื่องจากไม่มีการสืบทอด เยาวชนรุ่นใหม่ไม่สนใจรักษา 12. บุกรุกป่าเพื่อขยายที่ทำกิน กระบวนการค้นหาสาเหตุของปัญหา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการระบุดึงสาเหตุของปัญหาที่ชัดเจน จึงได้สรุปปัญหาของชาวชุมชนได้ดังตารางที่ 1 นี้

ตารางที่ 1 สรุปปัญหาของชาวชุมชนดอยปู่หมื่นในแต่ละด้าน

1) ด้านกายภาพ - หมู่บ้านไม่มีอาคารเอนกประสงค์ - ถนนบางเส้นในหมู่บ้านยังไม่ได้เป็นหลุมเป็นบ่อ - ไม่มีสนามเด็กเล่น ไม่มีลานกีฬาสำหรับวัยรุ่น - ปัญหาที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ถูกต้อง	2) ด้านเศรษฐกิจ - ชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายได้น้อยไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายภายในบ้านทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้น - ต้นทุนการเกษตรมีราคาแพง แต่ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาต่ำ - ไม่มีลานตากผลผลิตทางการเกษตร (ชา)
3) ด้านวัฒนธรรม - ประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างของชุมชนเลือนหายไปเนื่องจากไม่มีการสืบทอด	4) ด้านสิ่งแวดล้อม - ไม่มีที่ทิ้งขยะ - น้ำที่ใช้สำหรับการเกษตรในฤดูแล้ง ไม่เพียงพอ - บุกรุกป่าเพื่อขยายที่ทำกิน
5) ด้านการบริหารจัดการ - ไม่มีคณะกรรมการรับผิดชอบโดยตรงต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จากผลกระทบด้านต่าง ๆ ของชาวชุมชน	6) ด้านสังคม - ชาวชุมชนวัยทำงานจะถิ่นฐานไปทำงานต่างพื้นที่ละทิ้งผู้สูงอายุ - การศึกษายังอยู่ในระดับขั้นพื้นฐาน

5) กำหนดเป้าหมายและแนวทางพัฒนา หลังจากกลุ่มให้วิเคราะห์ปัญหาค้นหาสาเหตุแล้ว ที่ประชุมได้ร่วมกันทำแผนชุมชนขึ้น เพื่อนำไปสู่การกำหนดและแนวทางการพัฒนาให้ครอบคลุมปัญหาที่เกิดขึ้น

2. ด้านการสร้างโครงสร้าง/กลไกพื้นฐาน เพื่อการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นขั้นตอนศึกษาถึงปัจจัยเงื่อนไขต่าง ๆ ที่จะเป็พื้นฐานสำหรับการพัฒนาชุมชนชุมชนดอยปู่หมื่นให้เป็นชุมชนน่าอยู่ได้ชุมชนน่าอยู่ได้

1) กิจกรรมการเดินทางสำรวจ เป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัย และชุมชนนักปฏิบัติได้เข้าไปสำรวจในชุมชน ร่วมกับการทำแผนที่ชุมชนด้วย เพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนเป็นชุมชนน่าอยู่ ได้แก่ สภาพบ้านเรือน สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ทุนทางสังคมที่มีในชุมชน ผลการเดินทาง พบว่าชุมชนชุมชนดอยปู่หมื่นมีลักษณะสภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านที่สร้างจากไม้ไผ่ ไม่คงทนถาวร สภาพบ้านตั้งเรียงรายตามช่องเขา ถนนไม่แอสต์ อากาศโปร่ง ถ่ายเทสะดวก มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทั้งป่าไม้ แม่น้ำ สัตว์ป่า มีแหล่งประโยชน์ในชุมชน ได้แก่ วัด โบสถ์ ไม่มีศาลาเอนกประสงค์ มีหอกระจายข่าว มีกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสนับสนุนที่สำคัญที่ช่วยให้ชุมชนมีการพัฒนาไปสู่ชุมชนน่าอยู่ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน ต่อไปได้ในอนาคต 2) กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อค้นหากลไกพื้นฐานในการพัฒนา

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ การประชุมได้นำสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันข้อมูลที่ได้จากการประชุมครั้งก่อนที่มีการค้นหาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ข้อมูลที่ได้จากการเดินสำรวจถึงแหล่งประโยชน์ต่าง ๆ ที่ชุมชนมีอยู่ หลังจากนั้นให้กลุ่มช่วยกันให้ข้อมูลเพิ่มเติมและแก้ไขข้อมูลที่มิถูกต้อง วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งของชุมชน และช่วยกันพิจารณาศักยภาพของตนเองที่พัฒนาไปสู่การเป็นชุมชนน่าอยู่ และกำหนดแผนปฏิบัติการที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ทันที ในโครงการชุมชนน่าอยู่ในความหมายของชาวบ้าน คือ กินดี อยู่ดี มีคุณธรรม ตามหลักปรัชญาพอเพียง ชุมชนมีจุดแข็งในเรื่องของการมีผู้นำที่ดี มีความเสียสละ มีความเมตตา มีคุณธรรมมีความสามัคคีในหมู่คณะ มีกองทุนที่ได้รับสนับสนุนจากภาครัฐไว้เป็นแหล่งทุนสำหรับการเกษตรและผลิตกระแสไฟฟ้าพลังงานทดแทน มีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่รวมตัวกันทั้งแบบเฉพาะกิจ และแบบที่มีหน้าที่ชัดเจนเป็นทางการ ซึ่งเป็นกลุ่มสำคัญที่ช่วยทำกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี มีน้ำประปาภูเขาไว้ใช้ในชุมชน มีวัดไว้สำหรับทำนุบำรุงจิตใจ จุดอ่อนของชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีต่อเด็กในการดื่มสุรา ไม่มีเงินทุนในการประกอบอาชีพการศึกษาน้อย การนำสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ตู้คาราโอเกะ ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท การเห็นแก่ตัวในการใช้ไฟฟ้าพลังงานน้ำ

โดยหลังจากนั้นชุมชนได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการ มีการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบตามความถนัดของแต่ละบุคคล และมีการประชุมกลุ่มย่อยนำไปสู่การทำให้โครงการร่วมกันอย่างแท้จริง 3) การทำโครงการร่วมกันจากการที่ชุมชนมีการคิดวิเคราะห์ จัดลำดับความสำคัญของปัญหา ความเป็นไปได้ของโครงการแล้ว ชุมชนจึงตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และจัดทำโครงการที่สามารถทำได้ จำนวน 6 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชา 2) โครงการจัดทำน้ายาเอนกประสงค์ 4) โครงการพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5) โครงการบูรณวัดและโบสถ์ 6) โครงการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมชนเผ่า

สรุปและอภิปรายผล

โครงสร้างทางสังคมของชุมชนดอยปู่หมื่นมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติคอยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีทุนสังคมมีสถาบันครอบครัวที่ดี มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีกลุ่มองค์กรต่างๆ มีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางการบริหารจัดการที่ดี มีวัฒนธรรมชุมชนในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และมีศักยภาพพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนไปในด้านต่างๆ ได้ทุกด้าน เพราะชุมชนได้ทุนเหล่านี้มาเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชน สอดคล้องกับ พลเดช ปิ่นประทีป (2549, น. 5-20) ที่กล่าวว่า เมืองน่าอยู่สามารถดำเนินการได้ดีที่สุดในพื้นที่ชุมชนขนาดเล็ก การได้ริเริ่มลงมือทำให้เมืองน่าอยู่ด้วยการเริ่มต้นจากโครงการขนาดเล็กๆ ง่ายๆ และใช้งบประมาณไม่มากจะเป็นสิ่งที่มีความหมายยิ่งต่อกระบวนการเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ เมืองน่าอยู่เป็นกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นได้ด้วยความรู้สึของคนในชุมชน ที่สนองความต้องการการพัฒนา ความน่าอยู่เป็นสิ่งที่แต่ละชุมชนจะตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง ดังนั้นจึงสามารถทำได้ในทุกระดับและในทุกพื้นที่ ตั้งแต่เมืองใหญ่จนถึงหมู่บ้านหรือชุมชนเล็กๆ ซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของการแบ่งตามพื้นที่การปกครอง สังคมหมู่บ้านมีวัฒนธรรมเศรษฐกิจ

และการปกครองเป็นของตนเอง เป็นเศรษฐกิจยังชีพและพึ่งพาตนเอง มีวัฒนธรรมที่เป็นคุณค่าช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และยังคงมีความเป็นชุมชน คือ มีอุดมการณ์อำนาจหรือสิทธิของการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ด้วยการร่วมสร้างกฎเกณฑ์ภายใต้ความสัมพันธ์ของชุมชนกับภาครัฐ ที่มีบริบททางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (อรอนงค์ ธรรมกุล, 2554, น. 75-98)

การดำเนินการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ในการเป็นชุมชนน่าอยู่ โดยผ่านกระบวนการต่างๆ นั้น ชุมชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก เริ่มตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน การให้คำนิยามของความน่าอยู่ที่เน้นการกินดี อยู่ดี สุขภาพแข็งแรง และการสืบสานทางวัฒนธรรม ชุมชนน่าอยู่เป็นกระบวนการพัฒนาที่เป็นองค์รวม ยึดคนเป็นศูนย์กลางอาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นรากฐานการพัฒนา มุ่งให้เกิดความสงบ สะอาด สะอาด ปลอดภัยมีระเบียบวินัย มีเศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็ง มีระบบบริหารที่ดี ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดี วิถีชีวิตดีมีความสุข โดยอาศัยพลังการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจังต่อเนื่อง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และการพัฒนาจะต้องยึดหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดหลักที่ว่า เมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่แตกต่างกันไปตามศักยภาพ ความพร้อม วัฒนธรรม ค่านิยมของสังคม ความต้องการ ความพึงพอใจของชาวเมืองนั้นๆ เป็นผู้กำหนด อีกทั้งเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่มีลักษณะเป็นพลวัตร จึงแปรเปลี่ยนปรับปรุงให้ดีขึ้นได้เรื่อยๆ ด้วยกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (กิตติศักดิ์สินธุวิช, 2552, น. 25-43)

ในขั้นตอนของการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (PRA) ชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ชุมชนเป็นผู้คิดค้นหาปัญหา หาสาเหตุของปัญหา กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหา วางแผน และดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนให้สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองต่อไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการสร้าง

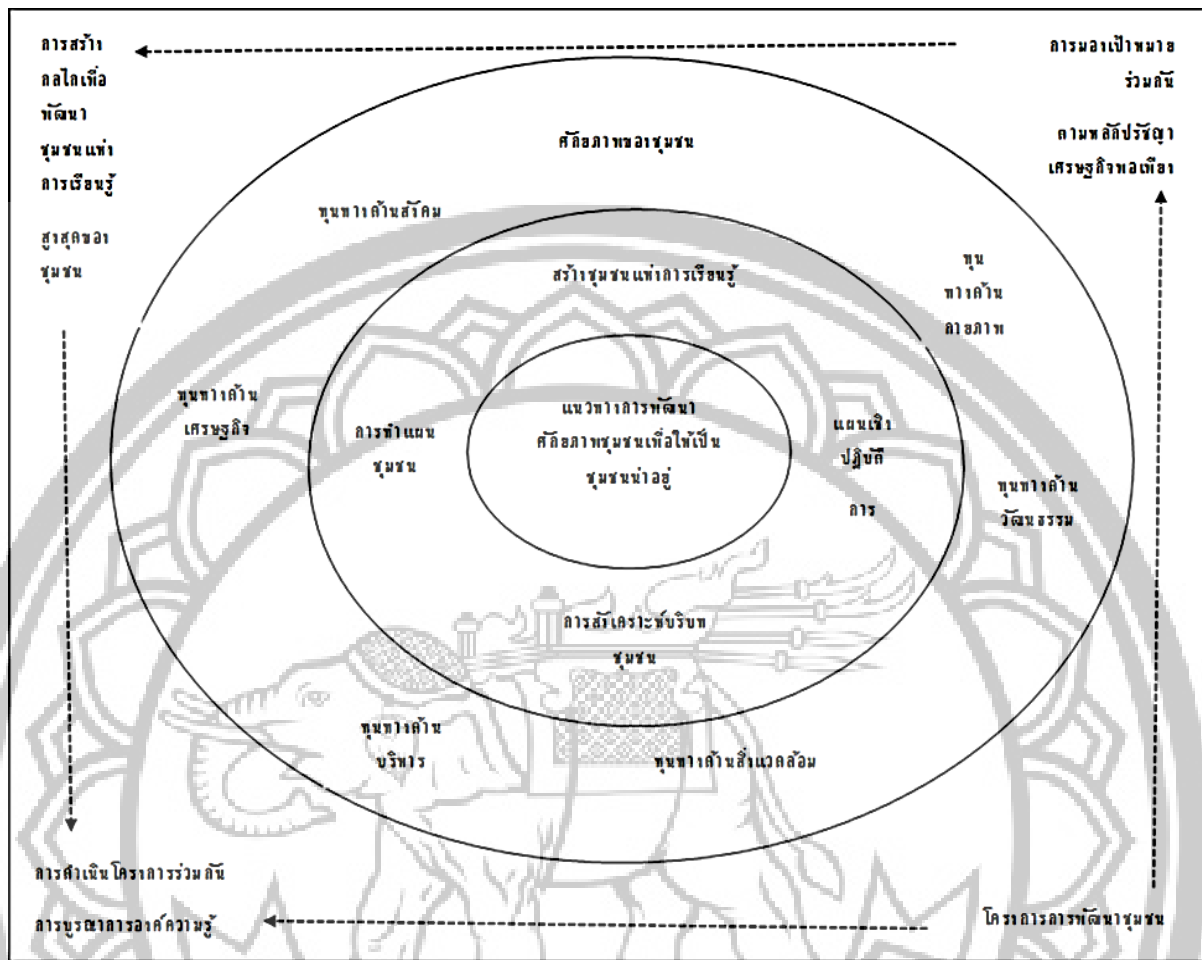
ความตระหนัก สร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับชุมชน มีสติ ในการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม สามารถ กำหนดวิถีชีวิต คุณภาพชีวิต อนาคตของตนเองและ ชุมชนได้ตามอัตภาพ สามารถควบคุมสังคมได้บน พื้นฐานของความช่วยเหลือเกื้อกูลกันพัฒนาชุมชนอย่าง เป็นองค์รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืนและมั่นคง

การดำเนินการชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่ ส่วนใหญ่จะเป็นการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดย ผู้ปฏิบัติงาน คือ ชาวชุมชนดอยปู่หมื่น แต่จากการ ที่ชุมชนดอยปู่หมื่นชุมชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมอย่าง แท้จริง ส่วนภาครัฐควรมีส่วนการสนับสนุนงบประมาณ และคอยชี้แนะวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนวิทยากร องค์ความรู้ต่าง ๆ สามารถตอบสนองความต้องการ ที่แท้จริงของชุมชนได้ ชุมชนเกิดการเรียนรู้พัฒนา ศักยภาพ และสามารถพัฒนาด้านอื่น ๆ ต่อเนื่องได้อย่าง ถาวร และเน้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของทุกภาคส่วน จะเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนดอยปู่หมื่น สามารถใช้ศักยภาพได้เต็มประสิทธิภาพในบริบทพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

แนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่

แนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ในการเป็น ชุมชนน่าอยู่นั้น ควรศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับบริบทชุมชน ที่เข้มแข็ง การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง จำเป็นต้องเริ่มต้น ที่การพัฒนาคนให้รู้จักตัวเอง รู้ปัญหาของตนเอง ของชุมชน รู้ทรัพยากรที่มีอยู่ และมีความเชื่อมั่นชาว ชุมชนในพื้นที่เป็นอันดับแรก โดยให้เกิดความเชื่อว่า ตนจะพึ่งตัวเองได้ โดยจำเป็นต้องมีการพัฒนาการเรียนรู้ ของคนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ได้ศูนย์กลางของ การพัฒนาที่ยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมิได้เริ่มจากการ วิเคราะห์ปัญหา แต่เริ่มจากการค้นพบศักยภาพ ของตนเอง ค้นพบภูมิปัญญาของตนเอง ค้นพบแนวทาง ที่จะพัฒนาตนเองจากทุนเดิมที่มีอยู่ จึงเป็นผลของ กระบวนการพัฒนาที่อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านที่รู้จัก วิเคราะห์ศักยภาพตนเอง รู้จักเก็บข้อมูลชุมชน ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาก่อให้เกิด ปัญญา ซึ่งเมื่อเกิดแล้วจะแนวทางในการพัฒนาชุมชน ซึ่งก็คือ การแก้ไขปัญหาก็จะระดมอยู่ในทุกครัวเรือน ทุกชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การทำแผนวางแผน แม่บท และดำเนินการตามแผนนั้นด้วยตนเอง พร้อมกับ การร่วมแรงร่วมใจของชาวชุมชนในการบูรณาการ ทุกภาคส่วนที่มีส่วนได้ส่วนเสียให้ได้รับผลประโยชน์ ที่เท่าเทียมกัน ทำให้เกิดโครงการแผนการที่ปฏิบัติได้จริง ให้บรรลุเป้าหมายที่ชุมชนได้วางแผน โดยมีกระบวนการ ดังรูปที่ 2

รูปที่ 2 แนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนนออยู่

กระบวนการแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนนออยู่ ดังรูปที่ 2 สามารถอธิบาย กระบวนการขั้นตอนของการสร้างศักยภาพชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนนออยู่ได้ดังนี้

1) การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การสังเคราะห์บริบทชุมชน การทำแผนชุมชน และแผนการปฏิบัติการ เพื่อให้ได้แผนการร่วมกัน ที่เกิดจากการระดมความคิดของชาวชุมชน เพื่อการปฏิบัติงานกิจกรรมร่วมกันของชาวชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้วยชุมชนโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

2) ศักยภาพชุมชน ได้แก่ ทูทางด้านกายภาพ ทูทางด้านเศรษฐกิจ ทูทางด้านสังคม ทูทางด้านวัฒนธรรม ทูทางด้านสิ่งแวดล้อม และทูทางด้าน

การบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการรู้คุณค่าของชุมชนทั้ง 6 ด้าน โดยให้ทราบจุดเด่น และจุดบกพร่องของชุมชนที่จะเห็นชาวชุมชนได้เห็นคุณค่าจากจุดเด่น และจุดบกพร่องของชาวชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาให้ตรงประเด็นและก่อให้เกิดประสิทธิภาพ

3) การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนนออยู่ ควรจะมุ่งเน้นความสมดุล 4 ด้าน ได้แก่ การสร้างกลไกเพื่อพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้สูงสุด การมองเป้าหมายร่วมกันตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการพัฒนาชุมชน และการดำเนินโครงการร่วมกัน การบูรณาการองค์ความรู้

เมื่อทุกด้านการเป็นกลไกที่ทำหน้าที่ที่หมุนพร้อมๆ กัน ก็จะทำให้เกิดความสมดุล ความร่วมมือกันในการ

ลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามความต้องการของชาวชุมชนในพื้นที่เพื่อให้เกิดเป็นชุมชนน่าอยู่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) การจัดทำแผนปฏิบัติการหรือการนำนโยบายต่างๆ ลงสู่การปฏิบัติ ควรสอบถามความเห็นของชุมชนหรือจัดทำประชาคมก่อน เพื่อให้ทราบถึงความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงแล้ว จึงนำมาพิจารณาดำเนินการรวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่นำมาใช้ ตลอดจนในกระบวนการการจัดทำแผน ควรส่งเสริมให้ประชาชนกลุ่มองค์กรชุมชน หรือประชาคมต่างๆ รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ

2) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยหน่วยงานราชการต่างๆ ใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ การทำงานกับชุมชนเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม และการปฏิบัติงานควรลดการสั่งการจากบนลงล่างเน้นการทำงานแนวราบ ประสานเชื่อมโยงหน่วยงานต่างๆ ในการทำงานร่วมกัน ไม่ทำงานแบบแยกส่วนต่างคนต่างหน่วยงาน

3) มุ่งเน้นการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรภาคประชาชนให้เป็นองค์กรสำคัญในการนำเสนอ และผลักดันนโยบายทางเลือกที่เป็นผลดีต่อคนในชุมชนบรรจุไว้ในแผนของตำบลของเทศบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4) การสร้างเวทีสาธารณะให้องค์กรภาคประชาชนควรให้ความสำคัญในการนำเสนอ อภิปรายแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับความเหมาะสมของทางเลือกเชิงนโยบายต่างๆ ก่อนนำลงสู่การปฏิบัติ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาและทีมงาน ที่ช่วยสนับสนุนบทความนี้ผ่านการแก้ไขจนเสร็จสมบูรณ์ภายใต้ “โครงการยกระดับปริญญานิพนธ์เป็นงานวิจัยตีพิมพ์ งานสร้างสรรค์ และงานบริการวิชาการสู่ชุมชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมงคลล้านนา ประจำปี 2558” ชาวชุมชนบ้านปู้หมื่น อำเภอมะอ่าย จังหวัดเชียงใหม่ และคณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ ขอขอบคุณกำลังใจจากครอบครัวที่มีส่วนช่วยให้การทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กนกภรณ์ ชูเชิด. (2547). *Community Action Research การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายติดตามและประเมินผลภายใน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะท้องถิ่น.

กิตติศักดิ์ สินธุวิช. (2552). *การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.

โครงการในพระราชดำริดอยปู้หมื่น. (2556). ดอยปู้หมื่น. ค้นเมื่อ 31 กรกฎาคม 2557, จาก <http://maesao.go.th/site/?p=97>

พลเดช ปิ่นประทีป. (2549). *สังคมไทยเป็นสังคมที่ดีงามและอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน*. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ. (2553). รายงานคณะทำงานสุขภาพของคนไทย. ค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2557, จาก <http://www.hiso.or.th/hiso5/report/tp2010th.php>

ศักรินทร์ มงคลอิทธิเวช. (2552). *กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนน่าอยู่: กรณีศึกษา บ้านสบยาบ อำเภอยางสะแง จังหวัดเชียงราย*. ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้รับการตีพิมพ์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ. (2543). ชุมชนน่าอยู่. ค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2557, จาก http://www.tei.or.th/w_lc/Municipal-Sustainable-2555-Award-book.pdf.

อรอนงค์ ธรรมกุล. (2554). การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

World Health Organization. (1986). Ottawa Charter for Health Promotion. In First International Conference on Health Promotion. Ottawa, 21 November 1986. Retrieved January, 3, 2009, from <http://www.who.int/hpr/archive/does/ottawa.html>

